Rugăciunea *Tatăl nostru*, revelator al latinității limbii române

Ileana OANCEA

The focus of the paper is to outline The Lord's Prayer as one of the fundamental texts that bring forth the Latin origin of the Romanian language. The author makes an etymological analysis of text and shows that Our Father is the first Romanian text that attracted the foreign scholars's attention towards the Romanic character of Romanian. The presentation is mainly founded on findings of Eugenio Coseriu's book, ***Limba română în fața Occidentului*** *[The Romanian language in the eyes of the Western World, 1994].*

Keywords: *The Lord's Prayer*, *Romanian language*, *Romance languages.*

1. În 11-14 septembrie 2002 avea loc la Palazzo Florio, Universitatea din Udine, Italia, *Il Convegno Internazionale di Studi „Romania e România: lingua e cultura romena di fronte all´Occidente"*, sub egida cărții marelui savant român Eugeniu Coșeriu, *Limba română în fața Occidentului. De la Genebrardus la Hervás. Contribuții la cunoașterea limbii române în Europa occidentală*[1].

Congresul trebuia să debuteze cu expunerea marelui lingvist român, *Româna în perspectiva lingvisticii generale*. Comunicarea trebuia să dezvolte liniile esențiale ale abordării romanității orientale, Eugeniu Coșeriu urmînd să primească titlul de *Doctor honoris causa* al Universității udineze, cu care acesta a avut relații importante de colaborare, Italia fiind, de altfel, patria de adopție a lui Coșeriu din anii tinereții sale.

Congresul, așteptat ca un eveniment științific deosebit de important, omagierea fiind pusă sub semnul relației dintre românistică și romanistică, în care marele savant a adus contribuții esențiale, s-a transformat însă, neașteptat, într-o omagiere *post-mortem*, genialul savant stingîndu-se cu puțin timp înainte, în Germania, la Tübingen, unde a fost profesor timp de 40 de ani. A fost, desigur, o mare absență, compensată, în parte, prin nivelul științific deosebit al manifestării[2].

[1] Tradusă în limba română de Andrei Avram și publicată la Cluj-Napoca, Editura Dacia, în 1994. În traducerea din limba germană, apărută la Günter Narr Verlag, Tübingen, 1980, nu apare titlul *Limba română în fața Occidentului*, ci doar *De la Genebrardus la Hervás. Contribuții la cunoașterea limbii române în Europa occidentală*.

[2] Actele Congresului au apărut sub denumirea *Romania e România: lingua e cultura romena di fronte all´Occidente.* A cura di Teresa Ferro, Udine, Forum, 2003.

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

Congresul a fost gîndit şi organizat exemplar de profesoara Teresa Ferro, eminentă lingvistă şi coordonatoarea Catedrei de limba română a Universităţii din Udine, atît de legată de România şi, aş spune, în primul rînd de Universitatea din Timişoara, o ferventă admiratoare a marelui cărturar român. Ea însăşi foarte bună cunoscătoare a limbajului religios în spaţiul de interferenţă culturală şi lingvistică româno-italian, Teresa Ferro a publicat o carte foarte importantă, cu multe elemente de noutate ştiinţifică, *I missionari cattolici in Moldavia. Studi storici e linguistici* (2005), în care s-a ocupat de „il contributo dei cattolici alla cultura dei Paesi Romeni" (Ferro, 2005: 25).

Celebra carte a savantului român pe care ea l-a cunoscut foarte bine, *Limba română în faţa Occidentului*, are ca problematică un loc cu totul aparte în preocupările ştiinţifice ale lui Eugeniu Coşeriu. Acesta s-a interesat de limbajul religios şi, în cadrul lui, de difuziunea în Romania occidentală a rugăciunii *Tatăl nostru*, ca element cu mare forţă demonstrativă în cadrul lungului drum de afirmare a latinităţii românei în conştiinţa Occidentului. El duce, astfel, mai departe procupări în acest sens din lingvistica europeană, ca şi din cea românească, de exemplu la Lazăr Şăineanu, *Istoria filologiei române*, *cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870-1895): Studii critice* (1895) sau la Adolf Armbruster, *Istoria românilor. Romanitatea unei idei* (1972).

Studiul coşerian este emblematic pentru revelarea locului special al românei în istoria lingvisticii europene şi pentru conturarea unui climat lingvistic „precomparatist" efervescent, dar ignorat aproape în cercetările de istorie a lingvisticii. Cartea, cu un titlu atît de semnificativ, fiind vorba de o „limbă aflată în faţa Occidentului", prin romanitatea ei pregnantă, ca descendentă a latinei, născîndu-se chiar în centrul primei unităţi lingvistice şi culturale europene, cea a Antichităţii latine, a reprezentat o preocupare desfăşurată pe o perioadă mai lungă, în cadrul operei atît de complexe a acestui excepţional om de ştiinţă, interesat cu precădere de problemele teoretice ale lingvisticii (cf. Oancea, Obrocea, 2013). De altfel, formula lui Coşeriu sintetizează nu numai o problemă de natură lingvistică, ci şi istorică şi culturală, relaţia cu Occidentul fiind firul roşu care a jalonat structurarea polivalentă a spaţiului românesc.

2. Provenind din cea mai marginală şi mereu periclitată arie a României, mai exact din obscura localitate basarabeană Mihăileni, după un an ca student la Litere în Iaşi, a părăsit România, după cedarea Basarabiei, pentru a ajunge cu o bursă în Italia, unde îşi va lua două doctorate, în Litere şi Filosofie. O adevărată fugă cu elemente aproape romaneşti pe care avea să le evoce el însuşi.

În centrul strălucitor al României, Italia, Coşeriu şi-a realizat o formaţie complexă, studiind cu pasiune şi, în acelaşi timp, muncind cu înverşunare pentru a face faţă nevoilor existenţiale, ca jurnalist şi chiar ca muncitor (Caragiu Marioţeanu, 2001-2002: 8). Ajunge apoi într-o altă zonă marginală, de data aceasta, a unei Românii extraeuropene, la Montevideo, Uruguay, de unde va revoluţiona lingvistica post-saussuriană, deschizînd un nou timp istoric în lingvistica mondială, cel al integralismului lingvistic creat de el (v., în special, Borcilă, 2001). Va poposi apoi, în perioada 1962-2002, la Tübingen, în Germania marii lingvistici.

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

Într-o concepție atît de complex și riguros articulată, ca cea coșeriană, există zone de inserție a unei impresionante erudiții empirice, realizate, aparent paradox, pe fundalul orientării general antipozitiviste a gîndirii lui (cf. Coșeriu, 2000: 40-41). O structurare a filonului romanic unește investigațiile de amănunt în spiritul romanisticii tradiționale, chiar factologice, cu cele care „răspund" problemelor teoretice impuse de cîteva trichotomii fundamentale elaborate de el: *sistem*, *normă* și *vorbire*, *sincronie*, *diacronie* și *istorie*.

Savantul aulic, cu alură aristocratică, ascundea un substrat existențial care răzbate în mărturisiri emoționante în cîteva interviuri ale sale (cf. Coșeriu, 2003). Ele evocă aceeași patetică relație cu „acasă", pe care o regăsim în diverse etape ale biografiei lui Eugen Ionescu, Mircea Eliade și chiar Emil Cioran, ca și în cazul altor reprezentanți importanți ai diasporei românești.

3. Cartea la care ne-am referit răspundea preocupărilor ca romanist ale lui Coșeriu, dar și unui impuls interior de asumare lingvistică, într-un mediu alogen, al lui „acasă", dacă ne gîndim la spusele tulburătoare ale poetului: „Limba română este patria mea". Ceea ce Teresa Ferro a intuit foarte bine, cînd a pus acest titlu, „Limba română în fața Occidentului", pe frontispiciul Colocviului de la Udine, din 2002, anul morții lui Coșeriu.

Cartea urmărește impunerea romanității orientale în conștiința europeană, adică diacronia unui fenomen istoric și cultural: recunoașterea românei pe diverse spații ale României occidentale.

Cea care impune latinitatea românei cu deosebită fervoare este rugăciunea *Tatăl nostru*, constituită aproape în întregime din elemente de origine latină[3]. Nu întîmplător rugăciunea a devenit o adevărată invariantă de cercetare pentru poligloții Evului Mediu în special, fascinați de diversitatea lingvistică a Europei.

Paradigma romanică în studiul limbii române, prin prisma latinității, revelată lumii occidentale în îndelungata etapă precomparatistă de către cărturarii unei epoci în care Europa romanică își afirma cu o anumită insistență glorioasa ei origine latină, inserează româna, numită și *valahica*, într-o dezbatere complexă panromanică și europeană.

---

[3] Pentru locul special al lexicului din rugăciunea *Tatăl nostru*, în interiorul vocabularului reprezentativ al limbii române, cf. *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, coordonator: Marius Sala, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988. Redăm structura, din punct de vedere etimologic, a rugăciunii *Tatăl nostru* (cf. MDA, DEX): TÁTĂ, *tați*, s. m. Lat. *tata*; NÓSTRU, NOÁSTRĂ, *noștri, noastre*, pron. pos., adj. pos. Lat. *noster*, *nostra*; CER, *ceruri*, s. n. Lat. *caelum*; NÚME, *nume,* s. n. Lat. *nomen*; VENÍ, vin, vb. IV. Intranz. Lat. *venire*; ÎMPĂRĂȚÍE, *împărății*, s. f. *Împărat* + suf. *-ie.*; ÎMPĂRÁT, *împărați*, s. m. Lat. *imperator*; FÁCE, *fac,* vb. III. A. Tranz. Lat. *facere*; PĂMÂNT, *pământuri*, s. n. Lat. *pavimentum*; FIÍNȚĂ, *ființe*, s. f. *Fi* + suf. *-ință*; FI, *sunt*,vb. IV. Intranz. Lat. *sum*, **fui*, **fire* (= *fieri*); ÁSTĂZI adv. Lat. *ista die* (sau astă + zi); IERTÁ, *iert*, vb. I. Tranz. Lat. *libertare*; DÚCE, *duc*, vb. III. I. Tranz. Lat. *ducere*; RĂU, REA, *răi, rele*, adj., s. n., adv. Lat. *reus* „acuzat, vinovat"; VICLEÁN, -Ă, *vicleni,-e*, adj. (Adesea substantivat). Din magh. *hitlen*; SFINȚÍ, *sfințesc*, vb. IV. Din sl. *sventiti*; VÓIE, *voi*, s. f. Din sl. *volja*; GREȘEÁLĂ, *greșeli*, s. f. *greși* + suf.*-eală*; GREȘÍ, *greșesc*, vb. IV. 1. Intranz. Din sl. *grěšiti*; ISPÍTĂ, *ispite*, s. f. Din *ispiti* (derivat regresiv); IZBĂVÍ, *izbăvesc*, vb. IV. Tranz. și refl. Din sl. *izbaviti*; SLÁVĂ, *slăvi*, s. f. Din sl. *slava*; VEÁC, *veacuri*, s. n. Din sl. *věkŭ*.

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

Ea provoacă interesul pasionat al acestor erudiți, în această primă acțiune de circumscriere a moștenirii latine, pe baza unui text cu o bogată încărcătură religios-simbolică, *Tatăl nostru*, trimițînd spre un orizont cultural în care creștinismul era elementul coagulant esențial (cf. Paul, 1996).

Denumirea de *valahica*, pe care Eugeniu Coșeriu o urmărește cu toată atenția, se păstrează, de altfel, și în prima gramatică a limbilor romanice, *Grammatik der Romanischen Sprachen*, 1836-1838, a lui Friedrich Diez, ca și la Samuil Micu și Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, 1780.

Limba română în fața Occidentului oferă o cercetare minuțioasă, dificil de realizat, dată fiind documentarea complicată în mari biblioteci ale Europei, în căutarea de ediții rare, dar oferind descoperiri dintre cele mai incitante. Studiile au fost publicate în reviste și volume omagiale (Macrea, Graur, Găzdaru, Bonfante etc.). Ele scot în evidență și o relație, „firavă" atunci, între Coșeriu și cultura română, care se lasă, totuși, descoperită.

Româna s-a arătat în fața Occidentului, în Evul Mediu, grație spațiului autarhic, lingvistic și cultural, oferit de rugăciunea *Tatăl nostru*, studiat de-a lungul cîtorva secole în Occident, într-un intens dialog subtextual interromanic. Prezentîndu-se în haine grafice latine și în ambianța de profundă spiritualitate creștină, *Tatăl nostru* românesc pune probleme dintre cele mai importante pentru românistică și romanistică, sesizate, atunci, într-o primă interpretare. Subiectul a fost studiat în timp de către Coșeriu, el demonstrînd, desigur, aici și o puternică învestire cu substrat „personal".

4. Problema străbate cîteva secole (din secolul al XV-lea pînă în secolul al XVIII-lea) și ea determină pe cărturarii poligloți să contureze, în cele din urmă, un domeniu al unei lingvistici comparativ-istorice incipiente. Aceasta are, cum se vede, o diacronie.

Ceea ce este important de relevat este faptul că această chestiune, a latinității limbii române, se grefează pe cîteva nuclee de investigație care dau o anumită consistență acestei etape. Studioșii erau poligloți care constituiau o adevărată rețea, învederînd existența unei tradiții de interogații și de soluții, pe care Coșeriu le scoate foarte bine în evidență, datorită numeroaselor detalii.

În centrul eforturilor acestor cărturari se aflau probleme legate de originea limbilor – e vorba în special de limbile romanice – și, mai ales, de clasificarea acestora, avînd la bază cu precădere materialul lingvistic oferit de textul religios în discuție.

Lectura cărții lui Coșeriu, prin bogăția și complexitatea datelor oferite, reconstituie convingător acest traseu, care este un traseu cu adevărat european, unind țări ca Franța, Italia, Spania, Germania, Olanda, ca și îndepărtata Suedie, dar și spațiile românești, unii autori călătorind în teritorii europene largi, este și cazul românului Nicolae Milescu. Ei duc cu ei acest interes, înmulțind datele care circulă de la unii la alți, uneori fiind completate pe care orală de diverși informatori.

Felul cum limba română este recunoscută, nu întotdeauna de la început și uneori cu dificultate, ca o ramură a limbilor romanice, uneori după clasificări cu totul bizare (de exemplu, controversata ei afiliere ca limbă chineză), demonstrează acumularea cunoștințelor și tot mai puternica revelație a latinității ei, puse în evidență cu claritate de rugăciunea *Tatăl nostru*, cu multiplele ei variante, care demonstrează treptat, în

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

context plurilingvistic romanic și nu numai, o descendență comună pentru toate limbile neolatine.

Structura cărții jalonează etapele acestui proces interpretativ: *Despre cunoașterea limbii române în Europa occidentală în secolul al XVI-lea (Genebrard și Andrés de Poza)*; *Limba română la Hieronymus Megiser (1603)*; *Stiernhielm, limba română și ciudatul destin al unui* ***Tatăl nostru****. Un capitol din istoria cunoașterii (și necunoașterii) românei în Europa occidentală*; *Andreas Müller și latinitatea românei*; *Griselini, româna și latina vulgară*; *Româna în „Vocabolario" de Lorenzo Hervás*; *Românesc și romanic la Hervás y Panduro*).

Încercînd să sintetizăm acest drum de la Genebrard la Hervás, sinuos și foarte interesant, reținem cîteva aspecte importante, pe care Coșeriu le evidențiază pe parcursul studiului său.

Latinitatea românei a fost recunoscută foarte de timpuriu, mai ales de către umaniștii italieni, dar a existat și o tendință de a nu o enumera printre limbile romanice, corectată în mod strălucit de primul „romanist", spaniolul Hervás, care a considerat limba română ca o limbă romanică aparte, fiind cel mai evoluat din acest punct de vedere. În *Saggio Pratico delle Lingue*, 1787, sunt prezentate șapte versiuni ale rugăciunii *Tatăl nostru* românesc. La transcrierea cuvintelor românești, folosește ortografia italiană, nu maghiară sau poloneză. Hervás, de altfel, vorbește de coloniștii aduși de Traian în Dacia, din care provin românii.

În diferitele culegeri de *Tatăl nostru* în care sunt înregistrate rugăciuni românești atestate ca atare, adică în mod normal ca „valahe", nu sunt recunoscute adesea ca romanice, de exemplu *Tatăl nostru* la Megiser apare la limbile neclasificabile genealogic.

În secțiunile romanice ale unor culegeri sunt prezentate și versiuni neromanice ale rugăciunii *Tatăl nostru*, de exemplu la Andreas Müller apare și o versiune bască. Abia Hervás este acela la care textele înregistrate apar la secțiunea romanică, secțiune care cuprinde numai versiuni romanice. Avem aici o clasificare ireproșabilă.

Toate versiunile romanice ale rugăciunii *Tatăl nostru*, apărute în secolele XVII-lea și al XVIII-lea, în culegerile occidentale de *Tatăl nostru*, inclusiv unele ale lui Hervás, îl au la origine fie pe Megiser, fie pe Stiernhielm, dar sursa lui Megiser nu a putut fi descoperită. De asemenea, de unde deținea Stiernhielm, în îndepărtata Suedie, date despre latinitatea românei? Nicolae Milescu a locuit un timp la Stockholm și ar fi avut, astfel, posibilitatea să-i comunice „părintelui poeziei suedeze" acest *Tatăl nostru* românesc. De altfel, Nicolae Milescu avea cunoștințe lingvistice pe care le putea transmite lui Stierhielm. În acest sens, el face o precizare etimologică exactă privind termenul *Dumnezeu* (în rugăciunea românească *Tatăl nostru*): „Par exemple, il notait l´origine latine de la langue roumaine dans le texte de son *Livre avec beaucoup de questions* dans les termes suivantes: «Dieu est appelé en langue grecque *theos* et en langue latine *deus*, alors qu´en roumain il est nommé *Dumnezeu*, nom qui est pris du latin, de même que plus de la moitié de la langue roumaine est empruntée des Latins»" (Mihail, 2009: 55).

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

Textul lui Milescu-Stiernhielm, dacă îl comparăm cu cel al lui Luca Stroici, pare să sugereze o tradiție, fie și firavă, a scrisului cu litere latine (cf. Coșeriu, 1994: 53). Este o problemă importantă. Cu alfabet latin scriau și misionarii catolici în Moldova, studiați de Teresa Ferro, o oază în scrierea veche românească cu alfabet chirilic, un fel de timpurie occidentalizare romanică (cf. Ferro, 2005).

Foarte important în acest context este și Andreas Müller care a publicat în 1680 o culegere de *Tatăl nostru*. Este primul în Europa, după aprecierea lui Coșeriu (cf. 1994: 64), care înregistrează *Tatăl nostru* românesc printre versiunile romanice și care clasifică româna ca limbă romanică, el identificînd, înaintea lui Hervás, româna ca limbă romanică, recunoscînd în mod limpede latinitatea acesteia, pe baza textului amintit.

În încheierea acestor concluzii, reținem o afirmație a cărturarului spaniol, foarte revelatoare pentru spațiul ideatic ce se contura tot mai pregnant în jurul rugăciunii *Tatăl nostru*: „La lingua Latina divenne comune, e volgare nella Spagna, nella Francia, nell´Italia, e nella Valakia a´tempi, in cui incominciò a languire la letteratura; ed ecco, che ne´dialetti Spagnuoli, Francese, e Valako sparirono certe perfezioni accidentali dell´idioma Latino" (*apud* Coșeriu, 1994: 127).

5. Se ivește aici o problemă care ar putea deveni relevantă și pentru cercetarea istoriei lingvisticii, tocmai prin luarea în considerare a nucleului de probleme pe care studiul rugăciunii *Tatăl nostru*, din perspectiva latinității și a romanității, le poate aduce ca argumente pentru existența unei invariante bine conturate de natură comparativ-istorică.

Există, astfel, un profil epistemologic dual al acestei epoci precomparatiste. Aceasta prezintă mai întîi un interes fundamental pentru literarizarea vernacularelor romanice, ceea ce Sylvain Auroux, în *Histoire des idées linguistiques* (1989) numește fenomenul de *gramatizare*, pe un fundal constituit de permanența gîndirii clasice despre limbă, în momentul în care fenomenul dominant pentru cultura europeană era standardizarea limbilor romanice, în calitate de limbi literare.

Gheorghe Ivănescu numește această lingvistică *lingvistica limbilor literare* (cf. Ivănescu, 1972; Oancea, 1993), dezvoltată în mod unitar după un corpus de principii de natură gramaticală și retorică venind din Antichitate și fiind dirijată de Academiile romanice create special în acest scop. Eugeniu Coșeriu nu distinge o asemenea direcție. El identifică, de fapt, premisele lingvisticii comparativ-istorice pe care această epocă le evidențiază cu o anumită vigoare. Aici ar putea intra și cortegiul de probleme pe care le ridică cercetarea rugăciunii *Tatăl nostru*. Ea ar putea fi inclusă, avînd o valoare demonstrativă ce nu a fost speculată la acest capitol, fiind vorba aici de probleme ca originea limbilor, clasificarea lor etc., o lingvistică incipient istorică și chiar comparativ-istorică, dar fără instrumentele pe care le va oferi abia lingvistica secolului al XIX-lea.

Constituind o adevărată tradiție de cercetare, celebra rugăciune a creștinismului european, *Tatăl nostru*, revelatoare a unei eredități lingvistice și spirituale latine, îndreptățește această *dualitate* a gîndirii lingvistice în Evul Mediu și Renaștere. Avem, astfel, o tradiție foarte puternică, legată de cel mai important eveniment al acestei etape,

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

şi anume apariţia limbilor literare romanice, care aveau alte obiective, fiind vorba de realizarea idealului clasic de *exemplaritate* lingvistică, în sensul Antichităţii, o paradigmă centrală şi cuprinzînd limbile vernaculare aspirînd la „universalitatea" latinei, preocupate de realizarea unui dicţionar, a unei gramatici, a unei ortografii unitare, ca şi unei estetici a exprimării. Această tradiţie atît de masivă nu este însă unică. Iată cum interesul pentru relaţia dintre limbile romanice şi latină, pe care *Tatăl nostru* o ilustrează, alături de alte preocupări de acest fel, face să se contureze, poate într-o măsură mai puţin pregnantă şi cu o deschidere ştiinţifică mult mai limitată o altă invariantă care va dobîndi forţă începînd cu sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi mai ales în secolul al XIX-lea.

Există, astfel, o relaţie interesantă între o paradigmă dominantă (cea filologică şi retorică, cum o denumeşte Eugeniu Coşeriu, fără a-i conferi statutul de paradigmă, o paradigmă care reflectă relaţia dintre literarizare şi epistema clasică) (cf. Ivănescu, 1972; Oancea, 1993) şi o alta, marginală, dar reliefînd un puternic efort cognitiv şi o anumită fervoare a cunoaşterii, direcţie care devine apoi cea care va provoca în mod decisiv revoluţia ştiinţifică a lingvisticii indo-europene, de sorginte germană.

O privire istorică realizează Eugeniu Coşeriu pe fondul preocupărilor lui pentru gîndirea lingvistică în diacronie, într-o prelegere ţinută la Iaşi, în 1994, *Istoria şi fazele istorice ale lingvisticii romanice*, care rezumă viziunea din cursurile ţinute la Tübingen, de istorie a lingvisticii romanice şi pe care am sintetizat-o anterior. De asemenea, şi în *Lecţii de lingvistică generală* (2000), Coşeriu nu distinge existenţa marii direcţii reprezentate de apariţia şi dezvoltarea limbilor literare cu toate problemele şi soluţiile pe care aceasta le implică, clasificarea lui avînd alte elemente de coerenţă.

În prima perioadă a unei istorii a lingvisticii romanice, Coşeriu desprinde o motivaţie filologică, fiind vorba de gramatici provensale (1994: 106), avînd aceeaşi motivare filologică pe care îl are studiul limbii şi al gramaticii în Grecia. Sunt, în acelaşi timp, un fel de retorici pentru interpretarea literaturii, numai în al doilea rînd în aceste gramatici apar elemente de gramatică istorică, de pildă declinarea cu două cazuri în provensală. La Dante găsim, de asemenea, o posibilă lingvistică romanică comparată, dar şi problemele limbii literare, fiind vorba de elocvenţa limbii vulgare, a limbii literare. Recunoaşterea acestor preocupări care, sunt însă cu mult mai numeroase şi supuse principiului *gramatizării*, cu totul diferit de obiectivele „istoriste", în sensul primar al termenului, adică lipsite de o viziune ştiinţifică autentică şi fără concepte clare, nu duce la o individualizare a marii direcţii numite de Gheorghe Ivănescu lingvistica limbilor literare. Pe de altă parte, nu se poate absolutiza nici epistema clasică şi fenomenul literarizării.

Ceea ce am dorit să subliniez este faptul cum problemele legate de latinitatea limbilor romanice şi, în special, a românei, generate de studierea unui text important pentru cultura europeană, pot permite descoperirea filonului comparativ-istoric dinainte de epoca gramaticii comparativ-istorice. În felul acesta, cercetarea cîmpului de probleme ridicate de textul fundamental al credinţei creştine întăreşte existenţa unui asemenea filon, fără însă a oblitera cealaltă direcţie, a unei lingvistici a limbilor literare,

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

care este extrem de puternică și cu valoare de mare generalitate și de eficacitate istorică.

Semnificația rugăciunii *Tatăl nostru* pentru spațiul cultural european, care a fost dominat de o viziune creștină în Evul Mediu, scoate în evidență relația dintre latinitate, ca element de expresie a unui univers spiritual caracteristic lumii creștine și lumea de sensuri pe care le transmite și care învestesc substanța lingvistică a textului investigat cu atîta consecvență cu adînci semnificații de natură teologică. Astfel, cuvîntul *Tatăl* nu evocă sensurile curente din dicționare, ci are cea mai înaltă semnificație, trimițînd la creatorul lumii și la oblăduitorul ființei umane: *Dumnezeu*.

Putem conchide că *Tatăl nostru* vehiculează lexeme cu valoare conceptuală, învestind termenii latini cu o aură semantică de intensă spiritualitate. Este o lume în care latinitatea și spiritualitatea creștină, cea mai adîncă, fuzionează iar lexemele dobîndesc valoare terminologică în cîmp general romanic și în tot creștinismul.

6. În acest sens putem face din nou apel la o altă contribuție extrem de importantă a lui Eugeniu Coșeriu: *Orationis fundamenta: Rugăciunea ca text*, ultima conferință ținută în 24-30 iunie, Aquila, Italia, publicată în limba română la Iași, în 2010[4].

Rugăciunea este tratată ca specie a genului orațiilor religioase, din punctul de vedere al lingvisticii textuale, și ca univers al discursului, din perspectivă coșeriană mai amplă.

Savantul român delimitează patru universuri ale discursului, pentru că patru sunt modurile fundamentale ale cunoașterii umane: universul experienței curente, universul științei și al tehnicii cu fundament științific, universul fanteziei și al artei, universul credinței. De asemenea, el delimitează trei lumi: lumea necesității și a cauzalității, în sens kantian (lumea experienței sensibile), lumea libertății și a finalității, în sens kantian (lumea creațiilor umanității, lumea fanteziei și a artei) și lumea credinței.

Manifestarea credinței, modelul suprem și absolut al rugăciunii ideale este *Tatăl nostru*. În lumea credinței, avem rugăciunea și teologia. Credința are valoare fondatoare, absolută, nu admite ipoteze care să fie verificate, intersubiectivitatea umană fondată pe credință poate fi redusă la solidaritatea din interiorul unei comunități. Rugăciunea este un text mai mult sau mai puțin fix în care se recunoaște omnipotența lui Dumnezeu. Ea reprezintă un moment crucial pentru istoria spirituală a umanității.

Rugăciunea *Tatăl nostru* are două părți. Prima parte construiește o stare lăuntrică de elevație a spiritului, redînd comuniunea profundă cu *Dumnezeu-Tatăl* Ceresc. Faptul că

[4] Redăm cele două versiuni „clasice", analizate de Eugeniu Coșeriu în conferința amintită: „Deci voi așa să vă rugați: Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău; Vie împărăția Ta; facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ. Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi; Și ne iartă nouă greșealele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri; Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău. Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin!" (Matei 6, 9-13); „Și le-a zis: Când vă rugați, ziceți: Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău. Vie împărăția Ta. Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ. Pâinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă în fiecare zi. Și ne iartă nouă păcatele noastre, căci și noi înșine iertăm tuturor celor ce ne greșesc nouă. Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău" (Luca 11, 2-4).

BDD-A3936 © 2014 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

este în ceruri se referă la aspectul transcendent al lui Dumnezeu. *A se sfinți* numele lui Dumnezeu înseamnă sacralizare prin rostirea numelui. *A se face voia* lui Dumnezeu înseamnă acceptarea ordinii superioare a lumii, o lume transfigurată, sacră, iar starea de unitate a lumii, recreată în conștiința celui care se roagă reprezintă rezultatul comuniunii totale dintre om și Dumnezeu-Tatăl (*precum în cer așa și pe pământ*).

Partea întîi a rugăciunii Îl pune pe Dumnezeu pe primul loc, omul se înnobilează prin rugăciune. Partea a doua conține cererile propriu-zise. Este vorba de trei tipuri de hrană, pentru corp, minte și suflet. *Iertarea greșelilor*, căința, este principalul mijloc de transfigurare în creștinism. Avem o rugăciune totală, aproape unică, pe care ne-a lăsat-o Iisus. Nadia Obrocea, în lucrarea *Elementul latin în limbajul religios românesc* (2013: 147), precizează că rugăciunea reprezintă un act de trăire absolută. Avem o experiență eclezială, biblică și mistică, dogmatică, liturgică și sacramentală.

În această perspectivă, rugăciunea este o rugăciune individuală, dar și comunitară, interiorizată, dar și liturgică, rugăciunea este un act sau eveniment ontologic, un dialog divino-uman infinit (Sf. Teofan Zăvorîtul, 1937).

7. Spațiul, atît lingvistic, cît și mistic, oferit de rugăciunea absolută *Tatăl nostru*, vorbește, din faldurile istoriei, de romanitate, românitate și spiritualitatea creștină, care nu pot fi disociate. Am încercat să desprind, prin această analiză, acele perspective coșeriene care se deschid dintr-o investigație, care și în planul cercetării empirice, oferite de lucrarea *Limba română în fața Occidentului. De la Genebrardus la Hervás. Contribuții la cunoașterea limbii române în Europa occidentală*, poate da seama de profunzimea spiritului coșerian.

Bibliografie

Armbruster, A., 1972, *Istoria românilor. Romanitatea unei idei*, București, Editura Academiei

Auroux, S., 1989, *Histoire des idées linguistiques*, Paris, Editions Mardaga

Borcilă, M., 2001, *Început de drum în studiile integraliste*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai", Seria Philologia, nr. 4, p. 3-14

Caragiu Marioțeanu, M., 2001-2002, *Eugeniu Coșeriu – savatul și omul*, în *In memoriam Eugeniu Coșeriu*, Extras din „Fonetică și Dialectologie, XX-XXI, București, Editura Academiei Române, p. 7-14

Coseriu, E., 2010, *Orationis Fundamenta. Rugăciunea ca text*, traducere de Andreea Grinea, în „Transilvania", nr. 7-8, p. 1-12

Coșeriu, E., 1994, *Limba română în fața Occidentului. De la Genebrardus la Hervás. Contribuții la cunoașterea limbii române în Europa occidentală*. În românește de Andrei Avram, Cluj-Napoca, Editura Dacia

Coșeriu, E., 1994, *Istoria și fazele istorice ale lingvisticii romanice*, în *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, Iași, Tipografia Universității „Al. I. Cuza", p. 101-117

Coșeriu, E., 2000, *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga. Cuvînt înainte de Mircea Borcilă, Chișinău, Editura ARC

Coșeriu, E., 2003, *„Destinul Basarabiei îl văd cu speranță și cu mare teamă... Trăiesc intens acest destin și mă doare în mod constant"*, în „Contrafort", Supliment, nr. 10-11 (108-109),

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)

octombrie-noiembrie. Disponibil online la http://www.contrafort.md/old/2003/108-109/621.html
Ferro, T., 2005, *I missionari cattolici in Moldavia. Studi storici e linguistici*, Cluj-Napoca, Clusium
Ferro, T. (ed.), 2003, *Romania e România: lingua e cultura romena di fronte all´Occidente,* Udine, Forum
Ivănescu, G., 1972, *Storia delle parlate poplari e storia delle lingue letterarie*, în „Philologica", II, Craiova, p. 5-25
Oancea, I., 1993, *Romanitate și istorie. Epistemă clasică și literarizare*, Timișoara, Editura de Vest
Oancea, I., Obrocea, N., 2013, *Reflexe ale lingvisticii romanice în câmpul teoretic al integralismului lingvistic*, în *Actele Colocviului Internațional „Comunicare și cultură în Romania europeană". Ediția a II-a*, Szeged, JATEPress
Obrocea, N., 2013, *Elementul latin în limbajul religios românesc*, Szeged, JATEPress
Micu, S., Șincai, Gh., 1780, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena
Mihail, Z., 2009, *Nicolae le spathaire Milescu à travers ses manuscrits*, București, Editura Academiei
Paul, J., 1996, *Biserica și cultura în Occident*. Traducere de Elena-Liliana Ionescu, București, Meridiane
Sala, M. (coord.), 1988, *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică
Șăineanu, L., 1895, *Istoria filologiei române*, *cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870-1895): Studii critice*, ediția a 2-a, București, Editura Librăriei Socec & Co.
Teofan Zăvorîtul, Sfîntul, 1937, *Rugăciunea domnească ticluită de Sfinții Părinți*. Traducere de Boris Buzilă, Editura Anasatasia

BDD-A3936 © 2014 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 07:50:43 UTC)